

ЕВРОПЕЙСКИ ФОРМИ НА НОВА ГРАЖДАНСТВЕНОСТ: РАЖДАНЕТО НА ГЛОКАЛНОТО ГРАЖДАНСТВО

Евелина Стайкова¹

Резюме. Процесите на глобализация и урбанизация, международна миграция и свободното движение на хора, поставят теорията за гражданството в един съвсем нов контекст. В него границите и съдържанието на гражданството се променят, провокират се нови размисли за корпуса на понятието, отварят се нови аналитични терени. Редица анализатори разработват теории за нови форми на гражданственост. Настоящият текст представя едно такова концептуализиране – това за глокалното гражданство. При него анализът отива отвъд формално определените граници, права и задължения на гражданството. Негови носители са мобилните хора, а ключова характеристика е гражданският активизъм и саморефлексия.

Ключови думи: гражданственост – глокалс, мигранти, мобилност, активност

Твърдението, че гражданството е феномен, неизменно свързан с националната държава, е широко разпространено в традиционните разбирания. Един ярък пример, който илюстрира отлично това схващане е сентенцията на политолога и философ Хана Аренд, описваща природата на гражданството като присъщ национален проект:

„Гражданинът по дефиниция е гражданин сред други граждани, в държава сред други държави. Неговите права и задължения трябва да бъдат определени и ограничени, не само от тези на съгражданите му, но и от границите на територията на държавата.“ (Arendt, 1970: 81-82).

Аренд продължава описанието за характера на гражданството, определяйки всички концепции, отделящи гражданството от националните граници като плод на грешка.

Въпреки тази крайна позиция, която е споделяна и от други съвременни анализатори, през последните години дебатът за гражданството, съществуващо и извън границите на националната държава набира нова сила.² Нещо повече, през последните няколко десетилетия в социалните науки се наблюдава нарастване на интереса и обговарянето на концепцията за гражданство. В европейски контекст, сложната плетеница от национални граждани, европейски граждани, граждани на трети страни допълнително стимулира дебатите за новите форми на гражданство. Някои от най-новите концепции са свързани с предложения за глобално, трансна-

¹ Гл. ас. д-р Евелина Стайкова - Нов български университет
Адрес за контакти: staikova@gmail.com

² Вж Sassen, Saskia (2002) The Reposition in of Citizenship: Emergent Subjects and Spaces for Politics. In: Berkeley Journal of Sociology, Vol. 46.; Bosniak, Linda (2000) Citizenship Denationalized (The State of Citizenship Symposium). Indiana Journal of Global Legal Studies: Vol. 7: Iss. 2, Article 2. Available at: <http://www.repository.law.indiana.edu/ijgls/vol7/iss2/2> ;Castles Stephen and A., Davidson (2001) Citizenship and Migration: Globalization and the Politics and Belonging. New York: Routledge.

ционално, локално, флуидно, мобилно и прочее нови форми на гражданство. Зад повечето от тези понятия се крие огромен теоретичен, емпиричен и аналитичен багаж и несъмнено това е поредното доказателство за криза на модерно национално гражданство и търсенето на нещо отвъд него (Дичев 2008, р. 1). Като носител и мощен катализатор на това преосмисляне се припознават международните мигранти и мобилните граждани. В това направление референтни изследвания са тези на Линда Босняк, Саския Сасен, Ясмин Соисал, Роджър Брубейкър. В техните изследвания, както и въз основа на мои лични емпирични проучвания³, настоящият текст предлага аналитична схема за *глокално гражданство*. Идеята за глокалното гражданство е в унисон с разбирането на Джон Шорт и Юнг Ким за глобализацията на градовете и ролята на градовете в процеса на глобализация.⁴

Както по нататък ще стане ясно, глокалното гражданство не е просто комбинация от вече разработвани теории за глобалното и локално гражданство. То се различава от постнационалното гражданство, което препраща към форми, които напускат границите на националната държава или транснационалното гражданство, което препраща към разбирането за трансформацията на националното и националните измерения на гражданството (Sassen, 2002: 16-17). Веднага искам да уточня, че глокалното гражданство не изключва някои от тези характеристики, просто фокусът е поставен на друго място.

Любопитен факт, който подкрепя необходимостта от разработване на теоретична рамка за глокално гражданство е появата на така наречените „глокалс“. Всичко започва през 2007 г. когато се появява онлайн социална мрежа *glocals.com*. Първоначалната цел е сайтът да бъде свързващо звено за висококвалифицираните и активни мигранти в Женева. Днес, както на сайта е обявено, мрежата надхвърля 105 000 чужденци и „международни“ местни граждани, които развиват активности в Женева, Цюрих, Лозана, Базел и Берн. През 2012 г. подобна мрежа се появява и в Хамбург.⁵ Възникването на тези мрежи действително заслужава внимание. Първата причина за това е тяхната поява и нейният характер – става въпрос за спонтанен граждански активизъм, отделен от държавата, развиващ се независимо от местните власти. Втората причина е впечатляващата саморефлексивност – тези граждани сами се назовават, преди теорията да е уловила и формулирала определение за тях.

*Махалото на гражданството или връща ли се часовникът назад?*⁶

Дълго преди появата на националната държава през XVI-ти век гражданството е било белег за принадлежност към града. И в Атинския *polis*, и в Римската *respublica* гражданството се е описвало не толкова в термините на

³ За изследването на глокалното гражданство бяха проведени над 30 полустандартизирани интервюта с мигранти в България.

⁴ Вж. Short, John Rennie & Yeong Hyun Kim (1999) *Globalization & the City*. New York: Longman.

⁵ Вж. повече на <http://www.meetup.com/Glocals-in-Hamburg/members/>

⁶ По Умберто Еко